

ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ

*Сборник с доклади
от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

ТОМ ВТОРИ

Литературознание
Културна антропология

Университетско издателство
„Св. Климент Охридски“

ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ

*Сборник с доклади от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

POLEMICS AND CHOICES

*Proceedings of the Fifteenth International
Slavic Studies Conference
16th–18th June 2022, Sofia*

ТОМ ВТОРИ

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ
КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ

VOLUME TWO

LITERARY STUDIES
CULTURAL ANTHROPOLOGY

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

ПРОФ. БОШКО СУВАЈДЖИЧ (СЪРБИЯ)

ПРОФ. ЗВОНКО КОВАЧ (ХЪРВАТИЯ)

ПРОФ. ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ АГАТА (ИТАЛИЯ)

ПРОФ. ЛУЦИАН СУХАНЕК (ПОЛША)

ПРОФ. ЛЮДМИЛА УХЛИРЖОВА (ЧЕХИЯ)

ПРОФ. ПАНАЙОТ КАРАГЪЗОВ (БЪЛГАРИЯ)

ПРОФ. МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА (БЪЛГАРИЯ)

ORGANISATIONAL COMMITTEE

PROF. BOŠKO SUVAJDŽIĆ (SERBIA)

PROF. ZVONKO KOVAČ (CROATIA)

PROF. GIUSEPPE DELL'AGATA (ITALY)

PROF. LUCJAN SUCHANEK (POLAND)

PROF. LUDMILA UHLÍŘOVÁ (CZECHIA)

PROF. PANAYOT KARAGYOZOV (BULGARIA)

PROF. MARGARITA MLADENOVA (BULGARIA)

СЪСТАВИТЕЛИ: ЕЛЕНА ДАРАДАНОВА, АНИ БУРОВА, АЛБЕНА СТАМЕНОВА,
ВАСИЛ ГЕШЕВ, ЖАНА СТАНЧЕВА, ИНА ХРИСТОВА, КРИСТИЯН ЯНЕВ,
МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА, НЕДЯЛКО ЖЕЛЕВ, СЛАВЕЯ ДИМИТРОВА

EDITORIAL BOARD: ELENA DARADANOVA, ANI BUROVA, ALBENA STAMENOVA,
VASIL GESHEV, ZHANA STANCHEVA, INA HRISTOVA, CHRISTIAN YANEV,
MARGARITA MLADENOVA, NEDYALKO ZHELEV, SLAVEIA DIMITROVA

РЕДАКТОР: ЕЛКА МИЛЕНКОВА

EDITOR: ELKA MILENKOVA

ЧУЖДОЕЗИКОВА РЕДАКЦИЯ: БИЛЯНА ВАСИЧ, ВАЛЕНТИН ГЕШЕВ, ДИАНА ИВАНОВА,
ДИЛЯНА ДЕНЧЕВА, ДИМКА САВОВА, ИГОР ДАНИЛЕВСКИЙ, ЛИЛИЯ ЖЕЛЕВА,
МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА, МАРТИН СТЕФАНОВ, ОЛЕНА КНИШ, РОСИЦА СТЕФЧЕВА

FOREIGN LANGUAGE EDITORS: BILJANA VASIĆ, VALENTIN GESHEV, DIANA IVANOVA,
DILYANA DENICHEVA, DIMKA SAVOVA, IGOR DANILEVSKIY, LILIA ZHELEVA,
MARGARITA MLADENOVA, MARTIN STEFANOV, OLENA KNYSH, ROSITSA STEFCHEVA

© 2024 Елена Дараданова, Ани Бурова, Албена Стаменова, Васил Гешев, Жана Станчева,
Ина Христова, Кристиан Янев, Маргарита Младенова, Недялко Желев, Славея Димитрова,
съставители

© 2024 Антонина Георгиева, корица

© 2024 Факултет по славянски филологии

© 2024 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-619-7433-85-2 (мека подвързия)

ISBN 978-619-7433-86-9 (pdf)

СЪДЪРЖАНИЕ / CONTENTS

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / LITERARY STUDIES

СТАРИ ЛИТЕРАТУРИ / OLD LITERATURES

СНЕЖАНА Ј. МИЛОЈЕВИЋ. ПОЛЕМИКА ИЗМЕЂУ САВРЕМЕНОГ И МЕДИЕВИСТИЧКОГ ПОИМАЊА ПОЈМА СТРАДАЊЕ / 15

SNEŽANA MILOJEVIĆ. CONTROVERSY BETWEEN THE MODERN AND MEDIEVAL UNDERSTANDING OF THE TERM “PASSION” / 15

РЕГИНА КОЈЧЕВА. ОСПОРВАНИЯТ ИЗОСИЛАБИЗЪМ НА СТАРОБЪЛГАРСКАТА ХИМНОГРАФИЈА / 26

REGINA KOUCHEVA. THE CONTESTED ISOSYLLABISM OF THE OLD BULGARIAN HYMNOGRAPHY / 26

ИГОРЪ ДАНИЛЕВСКИЈ. „ВНУТРЕННИЙ МОНОЛОГ“ ДАНИИЛА ЗАТОЧНИКА / 34

IGOR DANILEVSKIY. DANIIL ZATOCHNIK’S “INNER MONOLOGUE” / 34

ЛАНОРКА ПЛЕЈИЋ РОЈЕ. VJERSKIM PJESMAMA PROTIV SVJETOVNIH: SLUČAJ JEDNE KAJKAVSKE RANONOVVJEKOVNE PJESMARICE / 43

LANORKA PLEJIĆ ROJE. RELIGIOUS VS. SECULAR POEMS: CASE STUDY OF AN EARLY MODERN KAJKAVIAN SONGBOOK / 43

JASMINA LUKEC. ŽENSKO ILI MUŠKO, AUTORSKO ILI ANONIMNO U RANONOVVJEKOVNOJ KULTURI KAJKAVSKE HRVATSKE / 51

JASMINA LUKEC. FEMALE OR MALE, AUTHORED OR ANONYMOUS IN THE EARLY MODERN CULTURE OF KAJKAVIAN CROATIA / 51

DOLORES GRMAČA. DAUGHTERS OF EVE: DEBATES ON FEMALE SINFULNESS IN PREMODERN CROATIAN LITERATURE / 60

ИЗБОРИ И ПОЛЕМИКИ НА ЛИТЕРАТУРНИЈА ХИХ ВЕК / CHOICES AND POLEMICS OF THE LITERARY 19TH CENTURY

АНА МУМОВИЋ. ПРОГРАМСКИ РЕАЛИЗАМ (УТИЦАЈ ИДЕЈА ЉУБЕНА КАРАВЕЛОВА НА СВЕТОЗАРА МАРКОВИЋА) / 71

ANA MUMOVIĆ. PROGRAM REALISM (THE INFLUENCE OF LJUBEN KARAVELOV’S IDEAS ON SVETOZAR MARKOVIC) / 71

БИЉАНА СОЛЕША. АЛТРУИЗАМ КАО ПОЛЕМИКА И ПАРАДОКС ЧОВЕКОВЕ МОРАЛНОСТИ У ПРИПОВЕЦИ СРПСКОГ РЕАЛИЗМА / 80

BILJANA SOLEŠA. ALTRUISM AS A POLEMIC AND PARADOX OF HUMAN MORALITY IN THE STORY OF SERBIAN REALISM / 80

ЈЕЛЕНА СТОЈКОВИЋ СТОЈАНОВ. ПОЛЕМИКЕ И ИЗБОРИ.

СТАНКОВИЋЕВ НЕДОВРШЕНИ РОМАН „ПЕВЦИ“ – (НЕ)МОГУЋНОСТ ИЗБОРА / 89

JELENA STOJKOVIĆ STOJANOV. POLEMICS AND CHOICES. STANKOVIĆ'S UNFINISHED NOVEL “PEVCI” – (IM)POSSIBILITY OF SELECTION / 89

ЛУСИ КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА. ПОЛЕМИЧКИТЕ ТОНОВИ ВО „ГОРСКИ ВЕНЕЦ“ ОД ПЕТАР ПЕТРОВИЌ ЊЕГОШ / 98

LUSI KARANIKOLOVA-CHOCHOROVSKA. POLEMICAL TONES IN “THE MOUNTAIN WREATH” BY PETAR PETROVICH NJEGOSH / 98

МЕЖДУВОЕННИ ЛИТЕРАТУРИ / LITERATURES IN THE INTERWAR PERIOD

ЕЛЕНА ДАРАДАНОВА. ЛИТЕРАТУРНИ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ПОЛЕМИКИТЕ В КРЪГА НА СРЪБСКАТА И ХЪРВАТСКАТА „ЛИТЕРАТУРНА ЛЕВИЦА“ ПРЕЗ 30-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК / 109

ELENA DARADANOVA. LITERARY AND IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE POLEMICS IN THE CIRCLE OF THE SERBIAN AND CROATIAN “LITERARY LEFT WING” IN THE 1930S / 109

IVA G. TEŠIĆ. MILOŠ CRNJANSKI I KNJIŽEVNA LEVICA – O JEDNOJ POLEMICI POVODOM PREVODNE KNJIŽEVNOSTI / 118

IVA G. TEŠIĆ. MILOŠ CRNJANSKI AND THE LITERARY LEFT – ABOUT A CONTROVERSY REGARDING TRANSLATED LITERATURE / 118

БОЈАН ЧОЛАК. РЕВОЛУЦИОНАР ИЛИ ПАЦИФИСТА? (МИЛОШ ЦРЊАНСКИ VS МИЛОШ ЦРЊАНСКИ И МИЛОШ ЦРЊАНСКИ VS МИРОСЛАВ КРЛЕЖА) / 126

BOJAN ČOLAK. A REVOLUTIONIST OR A PACIFIST? (MILOŠ CRNJANSKI VS MILOŠ CRNJANSKI AND MILOŠ CRNJANSKI VS MIROSLAV KRLEŽA) / 126

МИРЈАНА Д. БОЈАНИЋ ЂИРКОВИЋ. КЊИЖЕВНЕ ПОЛЕМИКЕ РАДА ДРАИНЦА У КОНТЕКСТУ АВАНГАРДНЕ КЊИЖЕВНОСТИ / 135

MIRJANA D. BOJANIĆ ĆIRKOVIĆ. DRAINAC'S LITERARY POLEMICS IN THE CONTEXT OF AVANT-GARDE LITERATURE / 135

ИЛИАНА ИВАНОВА. ЗА ИЗБОРА НА ИНЖ. ПРОКОП ОД РОМАНА „КРАКАТИТ“ НА КАРЕЛ ЧАПЕК / 146

ILIANA IVANOVA. ABOUT THE CHOICE OF ENG. PROKOP FROM “KRAKATIT” BY K. ČAPEK / 146

МАРИЈАНА БИЈЕЛИЧ. ЖЕНАТА И МОДЕРНОСТТА В РАЗКАЗИТЕ НА ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА („ЕДНА ЖЕНА“, „МОМЧЕТА“, „ЖЕНИ“, „ЖЕНАТА НА ПРИЯТЕЛЯ МИ“, „ПРИКЛЮЧЕНИЕ“, „ЕДНА МАЙКА“, „ДЕЛНИК“) / 154

MARIJANA BIJELIĆ. WOMAN AND MODERNITY IN THE SHORT STORIES BY FANI POPOVA-MUTAFOVA (“ONE WOMAN”, “BOYS”, “WOMEN”, “MY FRIEND'S WIFE”, “AN ADVENTURE”, “A MOTHER”, “A WEEKDAY”) / 154

ВЕРОНИКА АЛИПАСАЛИС-ТАБАЧКА. МЕЖДУ ХУМАНИЗМА И МОДЕРНИЯ НАЦИОНАЛИЗЪМ. ИЗБОРИТЕ НА ЖЕНИТЕ ОТ РОМАНА НА САНДА ЙОВЧЕВА „НИЕ В ДЪЛБОКИЯ ТИЛ“ / 162

VERONIKA ALIPASALIS-TABACHKA. BETWEEN HUMANISM AND MODERN NATIONALISM. WOMEN'S CHOICES FROM SANDA YOVCHEVA'S NOVEL "WE, IN THE DEEP REAR" / 162

МАРЦЕЛ ЧЕРНИ. БЪЛГАРСКАТА ТЕМАТИКА КАТО АЛЕГОРИЧЕН КОД ЗА ЧЕШКИЯ КУЛТУРЕН ЖИВОТ ПО ВРЕМЕТО НА ПРОТЕКТОРАТА БОХЕМИЯ И МОРАВИЯ (ЗА „ИЗОБРАЖЕНИЕ В КЛАДЕНЕЦА“ – ЕДИН ЗАБРАВЕН РОМАН НА ЕМИЛИЯ СТАМБОЛИЕВА-БЕДНАРЖОВА ОТ 1944 Г.) / 170

MARCEL ČERNÝ. THE BULGARIAN THEME AS AN ALLEGORICAL CODE FOR THE CZECH CULTURAL LIFE AT THE TIME OF THE PROTECTORATE OF BOHEMIA AND MORAVIA (FOR "THE IMAGE IN THE WELL" – A FORGOTTEN NOVEL BY EMILIE STAMBOLIEVA-BEDNÁŘOVÁ FROM 1944) / 170

СЪВРЕМЕННИ ЛИТЕРАТУРИ / CONTEMPORARY LITERATURES

ВОЈАН ЈОВИЋ. SOME CONTEMPORARY LITERARY POLEMICS AND CONTROVERSIES OVER LITERATURE / 183

МАРИЈА ГРУЈИЋ. ПОЛЕМИКЕ У САВРЕМЕНИМ СТУДИЈАМА ВИСОКЕ VS. ПОПУЛАРНЕ КУЛТУРЕ У СРБИЈИ / 191

MARIJA GRUJIĆ. POLEMICS IN CONTEMPORARY HIGH CULTURE VS. POPULAR CULTURE STUDIES IN SERBIA / 191

РЕНЕТА БОЖАНКОВА. ЛИТЕРАТУРНИЯТ БЛОГ КАТО ОБЕКТ НА ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ / 200

RENETA VOZHANKOVA. THE LITERARY BLOG AS AN OBJECT OF CONTROVERSY AND CHOICES / 200

ИВАН ИВАНОВ. ПОСТМОДЕРНИЗЪМ В РУСКАТА ЛИТЕРАТУРА ПРЕЗ ХХІ ВЕК – ВЛАДИМИР СОРОКИН И ВИКТОР ПЕЛЕВИН / 209

IVAN IVANOV. POSTMODERNISM IN RUSSIAN LITERATURE IN THE 21ST CENTURY – VLADIMIR SOROKIN AND VICTOR PELEVIN / 209

ЕЛКА ДИМИТРОВА. ЦВЕТАН СТОЯНОВ: НЕВИДИМ САЛОН, ОГЛЕДАЛЕН САЛОН / 217

ELKA DIMITROVA. TSVETAN STOYANOV: INVISIBLE SALON, MIRROR SALON / 217

ЖОРЖЕТА ЧОЛАКОВА. АПОРИЯТА КАТО ОНТОЛОГИЧНА МЕДИАЦИЯ В ПОЕТИКАТА НА ВЛАДИМИР ХОЛАН / 222

ZHORZHETA CHOLAKOVA. APORIA AS ONTOLOGICAL MEDIATION IN VLADIMÍR HOLAN'S POETICS / 222

- АНА СТИШОВИЋ МИЛОВАНОВИЋ. „ЦРНА” ИЛИ „СТВАРНОСНА” ПРОЗА – ПАРАДИГМА ПОЛЕМИКЕ ЛИТЕРАТУРЕ И ДРУШТВА / 231*
- ANA STIŠOVIĆ MILOVANOVIĆ. “BLACK” OR “REALISTIC” PROSE – THE CONTROVERSY PARADIGM OF LITERATURE AND SOCIETY / 231*
- МИЛИЦА ПЕТРОВИЋ. СЕМАНТИЧКИ КРУГ ИЗДАЈЕ У РОМАНУ „КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ” ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА / 239*
- MILICA PETROVIĆ. THE SEMANTIC CIRCLE OF BETRAYAL IN DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ’S NOVEL “WHEN PUMKINS BLOSSOMED” / 239*
- МИЛАНА ГАЈОВИЋ. КЊИЖЕВНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈА („КАКО УПОКОЈИТИ ВАМПИРА”, Б. ПЕКИЋ) / 248*
- MILANA GAJOVIĆ. LITERATURE AND MANIPULATION („КАКО УПОКОЈИТИ VAMPIRA”, В. ПЕКИЋ) / 248*
- МАРИЈА ШЉУКИЋ. „СРОДНИЦИ” СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ КРОЗ ПРИЗМУ АУТОПОЕТИЧКИХ И ПОЕТИЧКИХ ПОГЛЕДА НА КЊИЖЕВНА ДЕЛА ИЗАБРАНИКА / 256*
- MARIJA ŠLJUKIĆ. “THE RELATIVES” BY SVETLANA VELMAR-JANKOVIĆ THROUGH THE PRISM OF AUTOPOETIC AND POETIC VIEWS OF THE LITERARY WORKS OF THE CHOSEN ONES / 256*
- МИЛАН АЛЕКСИЋ. ПРЕПИСКА ИВЕ АНДРИЋА И МАТИЦЕ ХРВАТСКЕ КАО ПОЛЕМИКА / 264*
- MILAN ALEKSIĆ. THE CORRESPONDENCE OF IVO ANDRIĆ AND MATICA HRVATSKA AS A POLEMIC / 264*
- TIN LEMAC. PRILOG RAZUMIJEVANJU PJESNIČKE SLIKE KAO STILISTIČKE KATEGORIJE / 273*
- TIN LEMAC. CONTRIBUTION FOR UNDERSTANDING POETIC IMAGE AS A STYLISTIC CATEGORY / 273*
- MARTINA SALHIJOVÁ. LITERÁRNÍ KRAJINA V SOUČASNÉ BULHARSKÉ TVORBĚ PRO DĚTI / 281*
- MARTINA SALHIJOVÁ. THE LITERARY LANDSCAPE IN CONTEMPORARY BULGARIAN BOOKS FOR CHILDREN / 281*
- СЕРГЕЙ ПОДСОСОННЫЙ. ПРОТИВОРЕЧИЕ ВЫБОРА В РОМАНЕ СВЕТЛАНЫ АЛЕКСИЕВИЧ „У ВОЙНЫ НЕ ЖЕНСКОЕ ЛИЦО“ / 289*
- SIARHEI PADSASONNY. THE CONTRADICTION OF CHOICE IN SVETLANA ALEXIEVICH’S NOVEL “THE UNWOMANLY FACE OF WAR” / 289*
- СТЕФАНИ АНГЕЛОВА. МИТ И ИДЕНТИЧНОСТ В РОМАНИТЕ НА ОЛГА ТОКАРЧУК / 298*
- STEFANI ANGELOVA. MYTH AND IDENTITY IN THE NOVELS BY OLGA TOKARCZUK / 298*

*ВЕНЕСА НАЧЕВА. ПОЛЕМИКИ ЗА ТЯЛОТО В ПОЕЗИЯТА НА ЕУГЕНИУШ
ТКАЧИШИН-ДИЦКИ / 308*

*VENESA NACHEVA. POLEMICS ABOUT THE BODY IN THE POETRY OF EUGENIUSZ
TKACZYSZYN-DYCKI / 308*

*ИРЕНА ДИМОВА-ГЕНЧЕВА. ПОЛЕМИКАТА ОКОЛО СЛОВАШКАТА КНИГА
„С БРАДВА И НОЖ“ НА ПЕТЕР ПИЩЯНЕК И ДУШАН ТАРАГЕЛ / 317*

*IRENA DIMOVA-GENCHEVA. THE POLEMICS AROUND THE BOOK “WITH AXE & KNIFE”
BY PETER PIŠŤANEK AND DUŠAN TARAGEL / 317*

*VANESSA MASSAYOVÁ. TRANSGRESÍVNÝ CHARAKTER OBRAZNOSTI V ROMÁNOCH
D. MITANU “HEADANIE STRATENÉHO AUTORA” A G. GOSPODINOVA “PRIRODZENÝ
ROMÁN” / 327*

*VANESSA MASSAYOVÁ. THE TRANSGRESSIVE NATURE OF IMAGERY IN THE NOVEL
“SEARCHING FOR THE LOST AUTHOR” BY D. MITANA AND “NATURAL NOVEL”
BY G. GOSPODINOV / 327*

КУЛТУРА НА ПРЕХОДА / CULTURE OF THE TRANSITION

*ИННА ПЕЛЕВА. ДЕБАТЪТ ЗА ВРЕМЕВИТЕ ГРАНИЦИ НА ПРЕХОДА – ТЕЗИ, ОЦЕНЪЧНИ
ИМПЛИКАЦИИ, СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ / 337*

*INNA PELEVA. THE DEBATE OVER THE TIME-FRAME OF THE TRANSITION: CLAIMS,
EVALUATIVE IMPLICATIONS, SOCIO-PSYCHOLOGICAL
DIMENSIONS / 337*

*МИЛЕНА КИРОВА. НАКЪДЕ ВЪРВИ БЪЛГАРСКАТА ДРАМАТУРГИЯ В НАЧАЛОТО НА
XXI ВЕК? / 346*

*MILENA KIROVA. WHICH ROAD HAS BULGARIAN DRAMATURGY TAKEN IN THE EARLY
21ST CENTURY? / 346*

*КАМЕЛИЯ НИКОЛОВА. АЛТЕРНАТИВНИЯТ НЕЗАВИСИМ ТЕАТЪР И НОВАТА ДРАМА В
БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1989: ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ / 353*

*KAMELIA NIKOLOVA. THE ALTERNATIVE INDEPENDENT THEATRE AND THE NEW
DRAMA IN BULGARIA AFTER 1989: POLEMICS AND CHOICES / 353*

*ЛЮДМИЛА МИНДОВА. ДЪРЖАВАТА И ЛЮБОВТА. ВЪРХУ НЯКОЛКО БАЛКАНСКИ И
СРЕДНОЕВРОПЕЙСКИ РОМАНА / 362*

*LIUDMILA MINDOVA. THE REPUBLIC AND LOVE. ON SEVERAL NOVELS FROM THE
BALKANS AND CENTRAL EUROPE / 362*

*НИКОЛАЙ ПАПУЧИЕВ. ЛИТЕРАТУРНИТЕ ПРОСТРАНСТВА НА ПРЕСАТА: КРИТИКА,
РЕКЛАМА, ПАЗАРИ (ПО НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ В. „ТРУД“) / 372*

*NIKOLAY PAPUCHIEV. LITERARY SPACES OF THE PRESS: CRITICISM, ADVERTISEMENT,
MARKETS (BASED ON TRUD NEWSPAPER) / 372*

ЛИТЕРАТУРА, ИСТОРИЯ, ИДЕОЛОГИЯ / LITERATURE, HISTORY, IDEOLOGY

НЕДЯЛКО ЖЕЛЕВ. ЧОВЕКЪТ ВЪВ ВРЕМЕ НА ВОЙНИ В ЮЖНОСЛАВЯНСКИТЕ РОМАНИ СЛЕД 1989 Г. – МЕЖДУ ИНДИВИДУАЛНИЯ ИЗБОР И МЕЖДУПОКОЛЕНЧЕСКОТО ПОВТОРЕНИЕ / 383

NEDYALKO ZHELEV. MAN IN TIME OF WAR IN SOUTH SLAVIC NOVELS AFTER 1989 – BETWEEN INDIVIDUAL CHOICE AND INTERGENERATIONAL REPETITION / 383

НАДЕЖДА СТОЯНОВА. МЪЛЧАНИЕТО КАТО ОПИТ СЪС СВОБОДАТА. „БЕЛЕЖКИТЕ“ НА АТАНАС ДАЛЧЕВ ОТ 1945–1946 Г. / 391

NADEZHDA STOYANOVA. SILENCE AS AN ATTEMPT TO STAY FREE. ATANAS DALCHEV'S "NOTES" FROM 1945–1946 / 391

ЯКУБ МИКУЛЕЦКИ. ДА СЕ БОРИШ СЪС ЗЛОТО. ЕМИГРАНТСКИЯТ РОМАН „ЗЕМЯТА ПЛАЧЕ“ ОТ НИКОЛАЙ ЛЕВКОВ / 400

JAKUB MIKULECKÝ. THE FIGHT AGAINST EVIL. NIKOLAY LEVKOV'S EXILE NOVEL "THE EARTH IS CRYING" / 400

СВИТЛАНА КОНДРАТЬЄВА. ТВОРЧІ ТА ЦЕНЗУРНІ ВИБОРИ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО ПРИ СТВОРЕННІ П'ЄСИ „ПОТОМКИ“ / 410

SVITLANA KONDRATIEVA. YURI YANOVSKY'S ARTISTIC AND CENSORIAL CHOICES DURING THE CREATION OF THE PLAY "DESCENDANTS" ("ПОТОМКИ") / 410

АДРИАНА ДАМЯНОВА. КЪМ ПОЛЕМИКАТА ОКОЛО „ПОД ИГОТО“ НА СЪВРЕМЕНЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК“ / 417

ADRIANA DAMYANOVA. TO THE CONTROVERSY SURROUNDING "UNDER THE YOKE" IN THE MODERN BULGARIAN LANGUAGE / 417

ВЕНЦЕСЛАВ ШОЛЦЕ. ЗАГЛАВИЕ И НЕОЗАГЛАВИМОСТ. ГЕНЕАЛОГИЯ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАГЛАВИЕТО НА „СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ“ ОТ СИМЕОН РАДЕВ / 425

VENTZESLAV SCHOLTZE. TITLE AND UNENTITLEABILITY. GENEALOGY AND INTERPRETATION OF THE TITLE OF "THE BUILDERS OF CONTEMPORARY BULGARIA" BY SIMEON RADEV / 425

НАТАЛИЯ ХРИСТОВА. ЛИТЕРАТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПОД ЗАПЛАХА / 433

NATALIA HRISTOVA. LITERARY EDUCATION IN PERIL / 433

КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ / CULTURAL ANTHROPOLOGY

URSZULA CIERNIAK, ALICJA BAŃCZYK. ВЫБОР ДВУХ СОФИЙ. КАТОЛИЦИЗМ В СУДЬБАХ СОФЬИ СВЕЧИНОЙ (1782–1857) И СОФЬИ РОСТОПЧИНОЙ-ДЕ СЕГУР (1799–1874) / 443

URSZULA CIERNIAK, ALICJA BAŃCZYK. TWO SOFIAS' CHOICE. CATHOLICISM IN THE FATES OF SOFIA SVECHINA (1782–1857) AND SOFIA ROSTOPCHINA DE SÉGUR (1799–1874) / 443

*ПЕТАР РИСТАНОВИЋ. ДА ЛИ ЋЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ ЖИВЕТИ ЈУГОСЛОВЕНИ?
ПОЛЕМИКА ИЗМЕЂУ ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА И ДУШАНА ПИРЈЕВЕЦА
1961/1962. ГОДИНЕ / 451*

*PETAR RISTANOVIĆ. WILL YUGOSLAVS LIVE IN YUGOSLAVIA? POLEMIC BETWEEN
DOBRICA ĆOSIĆ AND DUŠAN PIRJEVEC IN 1961–1962 / 451*

*РАДОСЛАВ СМАИЛОВ. ЕЗИЧЕСКИТЕ ПРАКТИКИ И РИТУАЛИ КАТО ЕРЕС В
ХРИСТИЈАНСКОТО ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ / 460*

*RADOSLAV SMAILOV. THE PAGAN PRACTICES AND RITUALS SUCH AS HERESY IN THE
CHRISTIAN CREED / 460*

*ВИТАЛИЈ ЕМЕЛЈАНЕНКОВ. ПЛАСТИЧЕСКИЈ ОБРАЗ МИРА РУССКИХ И БОЛГАР В
ХОРЕОГРАФИЧЕСКОМ ИСКУССТВЕ НА ПРИМЕРЕ ДВИЖЕНИЙ НАРОДНОГО
ТАНЦА / 469*

*VITALIJ EMELIANENKOV. PICTURE OF THE WORLD OF RUSSIANS AND BULGARIANS IN
THE CHOREOGRAPHY ART CONSIDERING MOVES OF FOLK DANCE / 469*

*ДАНИЈЕЛА ПЕТКОВИЋ. ПОЛЕМИЧКИ ДИСКУРС У „ПРИЛОЗИМА ПРОУЧАВАЊУ
НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ” / 478*

*DANIJELA PETKOVIĆ. POLEMICAL DISCOURSE IN THE “CONTRIBUTIONS TO THE
RESEARCH ON FOLK POETRY” / 478*

*ВЕСЕЛКА ТОНЧЕВА. ОТ РОДНОТО МЯСТО КЪМ „НОВАТА“ РОДИНА: ИЗБОРЪТ НА
ЕДНО БЪЛГАРСКО СЕМЕЙСТВО ОТ ГОЛО БЪРДО, АЛБАНИЯ / 487*

*VESELKA TONCHEVA. FROM THE BIRTHPLACE TO THE “NEW” HOMELAND: THE
CHOICE OF A BULGARIAN FAMILY FROM GOLO BARDO REGION, ALBANIA / 487*

БОШКО Ј. СУВАЈЦИЋ. ПОЛЕМИКЕ О КОСОВСКОМ БОЈУ / 497

BOŠKO SUVAJŽIĆ. CONTROVERSIES ABOUT THE BATTLE OF KOSOVO / 497

КИНО И ТЕАТЪР / CINEMA AND THEATER

*РУМЈАНА ИВАНОВА-КИФЕР. ИЗБОРЪТ НА ИМЕНАТА В „ОТКРАДНАТ ЖИВОТ“
И ВЕЧНАТА ПОЛЕМИКА ОКОЛО ИСТИННОСТТА НА ХУДОЖЕСТВЕНИЈА
ДИСКУРС / 509*

*RUMJANA IVANOVA-KIEFER. THE CHOICE OF THE MAIN CHARACTERS' NAMES IN
THE SERIES “STOLEN LIFE” AND THE ETERNAL POLEMICS ABOUT THE TRUTH IN
FICTIONAL DISCOURSE / 509*

*НИКОЛЕТА ПЪТОВА. ТЕАТРАЛИТЕ СЛАВЯНИ И СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЈА
ТЕАТЪР: КРИТИЧЕСКИ ДИСПУТИ / 519*

*NIKOLETA PATOVA. THE THEATRICAL SLAVS AND THE CREATION
OF THE BULGARIAN THEATRE: CRITICAL DISPUTES / 519*

*SVETLANA VASSILEVA-KARAGYOZOVA. THE REHABILITATION OF VULNERABILITY
IN YANA BORISSOVA'S WORKS / 527*

„ЦРНА” ИЛИ „СТВАРНОСНА” ПРОЗА – ПАРАДИГМА ПОЛЕМИКЕ ЛИТЕРАТУРЕ И ДРУШТВА

Ана Стишовић Миловановић*
Институт за српску културу, Лепосавић

“BLACK” OR “REALISTIC” PROSE –
THE CONTROVERSY PARADIGM OF LITERATURE AND SOCIETY

Ana Stišović Milovanović

The appearance of “black” or “realistic prose” in Serbian literature was conditioned as much by the European and Yugoslav cultural context as by the stages of ideological and political changes in social processes. The first literary texts which explicitly denied the poetics of socialism realism appeared at the beginning of the 1950s, and were fully affirmed at the end of the 1960s. “Black prose” was a strong polemic with the thematic, linguistic and ideological postulates of previous literary production. The new prose insists on factual and documentary, on an ugly, marginalized and socially miserable existence, and it is characterized by a parodic attitude towards established literary forms.

Keywords: “black prose”, “realistic prose”, socialist realism, documentary prose, parodic attitude

Студентски немири који су захватили Европу и Југославију 1968. имали су снажне рефлексије у друштвеном, али и уметничком дискурсу: интелектуалци су поверовали да је могуће променити дехуманизовани свет, померити границе угушених слобода, а уметници су проговорили снажним гласовима нетом пробуђене, нове етике. Хтели су да литература буде отржењујућа истина о злу, неправди и друштвеном посрнућу, да литература буде снага која ће мењати свет. У сучељавању етичког и естетичког у уметности, неминовно долази до поетичких конфузија и трагања за новим уметничким исказом или, како то Бекет каже: „Човек може да говори једино о ономе што му је пред очима, а сада је то само збрка. Наћи форму која се прилагођава збрци – то је, у овом тренутку, задатак уметника” (Петров 1975: 377). Уметност је ипак у различитим формама пронашла заједнички именитељ нових поетика – у књижевности, сликарству, позоришту, филму, мислило се и стварало на сличан начин: „Историја нас учи да су, са становишта савремености, вредна пажње на првом месту она дела, која су своје доба препознала у распадању” (Јосић Вишњић 1995: 146).

* anaorfelin@gmail.com

Занимљиво је да су лауреати најважнијих књижевних награда тада били управо они аутори, који су инсистирали на формалном и тематском отклону од традиционалног. Нобелову награду за књижевност 1969. је добио Семјуел Бекет, превратник и творац театра апсурда. Нинову награду је добио Бора Ћосић. Те године су објављене кључне књиге нове српске прозе: збирке приповедака *Рефуз Мртвак* Видосава Стевановћа, *Бугарска барака* Милисава Савића и *Лена Јелена* Мирослава Јосића Вишњића. Уз Михаиловићев роман *Кад су цветале тикве*, објављен 1968, српска књижевност је добила језгро нове, аутентичне, превратничке поетике. „Стварносна” или „црна проза” је била снажна полемика са тематским, језичким и идеолошким постулатима претходне књижевне продукције. Нова проза инсистира на фактографском и документаристичком, на ружном, маргинализованом и социјалном бедом обојеном егзистирању, а карактерише је и пародијски однос према устаљеним књижевним формама. О проблему документаристичког у прози, о новим темама и форми мишљења писаца су подељена. Промисљање Данила Киша тих година и данас је актуелно: „Са поражавајућим изумирањем фабуле изумиру и читаоци. Илузоран је стога сваки покушај литературе да саблазни, да своје присуство осведочи криком или кочоперном шминком. Данас више нико не чита. А ако још ичим може неко саблазнити, то је онда фабула (упркос свему), грангињол или репортажа чија је *истинитост* проверена на овај или онај начин” (Киш 1972: 97).

Реакција књижевне јавности (академске или читалачке) на појаву нових књижевних тенденција била је подељена, али су се етатизовани „читаоци”, бранитељи „лепе” литературе једнодушно згражавали над овим нападом на идиличну друштвену стварност и „светлу будућност”. Други су подржавали идеју да литература има задатак да буде отрежњујући глас истине, будница уснулих, кафкијанска *секира за ледено море* у читаоцу. И једни и други су били сагласни у томе да је ова проза узнемирујућа слика стварности, другачија од свега што је до тада написано. Аутори „црне прозе” су експлицирали до краја свој наум: то је био бекетовски одговор за вавилонску збрку њиховог доба.

Термин „црни талас” је био пејоративни израз, чији је творац Владимир Јовичић, председник комисије за идеолошки рад Савеза комуниста Србије. Израз је употребио као објашњење реакционарних делатности у уметности, „у чланку који је *Борба* (орган Савеза комуниста Југославије) 1969. године објавила на осам страна” (De Cuir 2019: 17). „Црни талас” је био једнозначна одредница за целокупну уметност тог доба, највише за филм и литературу, која је, како мисли Јовичић, „тематски опсеједнута мрачним приликама, насиљем, скаредним приказима, аветињским визијама, социјалном биједом, ласцивним и тривијалним сценама, па чак и митолошким и религијским приказанима из којих базде празновијерје и мистика. Њихове су мотивске опсе-

сије готово патолошке природе: апокалиптичне патње, танталовска мучења и узалудности, разочарења, безнадности, апатије, перверзије...” (De Cuir 2019: 17). Вешто употребљена Јовичићева синтагма „црни талас” је заправо архетипски конотирана као заумна, хтонска, мрачна сила, чије се рушилачке идеје не доводе у питање и која, следствено, мора бити противник свему светлом, напредном и творачком. Термин је беспоговорно прихваћен у свим етатизованим гласилима, у бројним књижевнокритичким освртима. Књижевна критика се и тада линијом мањег отпора приклањала владајућем политичком дискурсу. Занимљиво је да је Вук Крњевић ову прозу у једном сублимном приказу валоризовао као „прозу насиља и секса” без већих литерарних вредности.

Јовичићев је термин надживео време социјализма, па се и данас у различитим анализама књижевних текстова те провинијенције користи ова пејоративна синтагма, показујући и домишљатост њеног творца и, чини се, приврженост књижевне јавности устаљеним и давно детерминисаним захтевима „немешања” литературе у живот – или одустајања од идеје да литература може утицати на стварност.

У годинама када се српска литература видно делила на „лепу” и „црну”, било је ретких гласова који су, попут Љубише Јеремића, уз озбиљна теоријска разматрања дали ваљане аргументе за дубинску књижевну анализу која се неће ослањати на дневнополитичке аргументе. „Било је покушаја”, каже Јеремић, „да се ова генерација дочека неаргументованом критиком и да се, по могућству, онемогући помоћу једне квалификације која је имала призивок друштвено-политичке осуде, као *црни реализам*” (Јеремић 1978b: 253). Стога је Јеремић за прозу ове провинијенције увео нови термин – *проза новог стила*, желећи да укаже на два важна елемента нове српске прозе. Најпре, ова књижевност није без континуитета и без утемељења у старијој светској и српској литератури: она се ослањала на тематске и значењске искораке Камија, Кафке, Пруста, Фокнера, Стерије, Боре Станковића, Момчила Настасијевића, Црњанског. Затим, проза новог стила бира логичне и консеквентне тематске, структурне, лексичке иновације сходно добу у којем настаје. У кругу нове прозе чак „морамо видети добар број новијих приповедачких текстова и наших познатих писаца као што су Антоније Исаковић, Момчило Миланков, Бранимир Шћепановић, Борислав Пекић, Мирко Ковач, Владимир Стојшин. Морамо, другим речима, рачунати на то да у новим прозним делима постоје особине које никако нису тежиле да остану преимућство искључиво неколицине млађих прозаиста, него су одмах откривене као погодне у коришћењу и у друкчијим, некад и начелно различитим приповедачким замислима” (Јеремић 1978a: 18).

У тематском опредељењу нова генерација писаца експлицира егзистенцијалистичке идеје ослањајући се нарочито на Сартрове постулате о прози:

она, сматра Сартр, нужно редукује уметнички поступак, јер је и човек новог доба редукован на сопствено постојање, које је једина истинска чињеница уметности. Писац и доба у коме живи су интегралност и каузалност, па се та дубока веза мора читовати и у стварању. „Писац је ситуиран у свом времену: свака реч има одјека. И свако ћутање. [...] Сваки аутор осетио је у некој посебној околности свога живота своју одговорност као писца; окупација нас је научила нашој. Пошто делујемо на наше доба самим својим постојањем, одлучили смо да та акција буде вољна” (Сартр 1962: 6).

Проза новог стила је лишена лирских и метафоричних конструкција, а у њој је „наглашено занимање за тзв. ниске и баналне видове савременог живота, низак и скаредан, улични језик, репортерско бављење заморним мноштвом живописних појединости” (Јеремић 1978а: 17). Протагонисти и хронотоп су локално препознатљиви, реалистични. То је круцијални разлог за погрешну рецепцију и политичку контекстуализацију књижевних текстова. Стварносна проза није ни реалистична, ни миметична у традиционалном смислу. „Књиге прозе писача генерације 1967–1977, писане су језиком који читаоце позива на ново тумачење: тумачење стварности као прозног материјала и као душе дела” (Јосић Вишњић 1995: 149). Иновативни поступак прозе новог стила, „није обнова реализма, већ порицање канона соцреализма, одбијање идеолошких тема, пародијски однос према устаљеним књижевним облицима...” (Јеремић 1978а: 17). Прво и најрадикалније порицање књижевних канона донела је Булатовићева збирка приповедака *Ђаволи долазе* (1956). „Одбијајући да ода пошту званичним идеолошким шемама, ова књига је отворила нове просторе књижевном стварању. Булатовићев пародијски однос према устаљеним књижевним облицима, смело спајање поетичких и натуралистичких виђења, његово скретање пажње на оне видове живота („подземља”, „периферије”), који нису никако могли бити савладани важећим идеолошким обрасцима, упутили су за дуже време нашу уметничку прозу у одређеном правцу; двадесетак година иза тога се види да се управо тај правац показао веома плононосан” (Јеремић 1978а: 22).

И у темама, и у структури, и у лексици писци нове стварносне прозе не одустају од истраживања односа литературе и живота. Језик „постаје и сам значајно подручје стварности, значајна област истраживања историје овог тла и судбине националне свести” (Јеремић 1978b: 33). Јеремић подсећа – „литература изван језика не постоји... Може се писац односити према језику заиста као према средству. Он има одређене идеје, које хоће да тумачи, као што чини сва сила писача код нас. Друштвени односи, сукоби, то је оно што га узбуђује једнако, и он о томе у прози мисли. Он ће бирати језик који може најобухватније да евоцира друштвени и психолошки контекст проблема који га занима. а сасвим је друкчији однос према језику ако се сам језик третира као део стварности...” (Дело 1972: 706).

Аутори прозе новог стила, као и књижевни критичари који су дали озбиљније вредносне судове о њој, покушали су да вреднују и позиционирају постигнуто после првог таласа сучељавања књижевности и ненаклоњене јој академске рецепције. Уприличен је разговор у редакцији часописа *Дело*, 13. априла 1972. године. Учесници су били Радомир Смиљанић, Божо Вукадиновић, Љубиша Јеремић, Марко Недић, Срба Игњатовић, Видосав Стевановић, Живојин Павловић и Милисав Савић.

У доминантним идејама учесници су били сагласни. Констатовано је да проза новог стила изазива неспоразуме међу тумачима, јер је у својој бити „израз политичког неконформизма”. Јеремић ће подсетити на свој пређашњи став да већина књижевних критичара пренебрегава трагично осећање живота, које у стварносној прози добија вишу, метафизичку димензију. И још је један камен спотицања за књижевне критичаре: „они се углавном баве темом аутентичности реалистичког поступка, а овде није у питању миметички, већ аналитички однос према стварности. Грешка је тражити реалистичке и натуралистичке елементе. Ови писци бирају нетипичне и периферне облике живота” (*Дело* 1972: 687). Учесници разговора замерају стабилраној књижевној критици и читав низ других недоследности, које доживљавају као својеврсно лицемерје: „Андрићева *Авлија* се тумачи као историјска и надвременска, универзална, а онда се мења поимање када су у питању Лалићеви или Ћосићеви романи” (*Дело* 1972: 687). Новој прози се оспорава искорак у историјско и универзално, у „поетску визију начина постојања одређене трагичке свести” (*Дело* 1972: 687). Могуће је ипак, сматра Јеремић, пронаћи заједничка својства српске литературе прве половине XX века у једној идеји Данила Киша: „Вечни проблем форме би се могао решити проналажењем нових садржаја.” Стога не треба правити неприродну поделу актуелних писаца на „наследнике” и „рушитеље” канона, па би се тако и затомила нетрпељивост или умањиле јалове расправе између писаца „лепе” и „црне” књижевности.

У каснијим теоријским радовима Јеремић ће неке од ових ставова поновити и продубити тумачење појединих феномена. Социјална маргина је кључни, сублимни хронотоп стварносне прозе. То је периферија и подземље, сада и овде. Иако је маргина место тешког, тамног, убогог, суровог и сировог, она је недвосмислено и простор слободног егзистирања. Јер, упозорава Јеремић, маргина је лишена догматског, конвенционалног, општеважећег. Маса се креће, живи и осмишљава на маргини, а у кретању масе, каже Јеремић, има елемената митског и легендарног. Посезање за оваквим хронотопом, дакле, није хотимично. Писци прозе новог стила промишљају над снагом литературе. Не само да су уверени да приказивањем еманација зла могу покренути на добро, већ пажљиво бирају локалне приче, завичајне повести, дневне слике, маргинализован и миноран живот јунака, које транспонују у анагошку вертикалу архетипског, свременског, општељудског.

Уз овако детерминисан хронотоп, који је и битан елеменат кохерентности наратива, (у Михаиловићевом *Фреде, лаку ноћ*, Стевановићевом *Рефузу мртваку*, Савићевој *Бугарској бараци*, на пример) – тематски доминирају ниски видови живота: обезвређивање традиционалних вредности, социјална беда, анимално, нагонско. Ни то није непромишљен избор аутора. Јеремић подсећа да историјски и друштвени контекст одређују књижевне теме, те је у новој прози, заправо, грађена „дубоко трагична визија судбине људских вредности”. Ако се читалац одрекне демагошке, политички конотиране перцепције, неће му промаћи да је дистанца аутора према обесмишљеним и јаловим егзистенцијама, само привид. То је заправо најдубља емпатија за скрајнуте и обесправљене, омаловажене и „невидљиве”. „У причама *Жута грозница* и *Житије Цифронија и Шоје*, из *Рефуза Мртвака*, Ковачев успех у претварању опседнутости расулом, ружним и рђавим у изузетно гротескну визију коју у људској свакодневици препознаје скривене изворе мржње и деструктивности; у Савићевом приповедању о злу изазваном хаотичним балканским збивањима, испод којих се, ипак, у линијама изградње целе збирке *Бугарска баракка* помаљају нове и постојане хумане вредности” (Јеремић 1978b: 38), или, у прози Драгослава Михаиловића, осећа се „неизрецив набој трагичких искустава, сапатње...” (Јеремић 1978b: 38). Најважније је ипак што је интенција аутора недвосмислена ангажованост литературе и вера у њену моћ: „То је откриће хаоса испод институционализованих облика живота, снажна склоност ка трагичком суочавању са злом, са деструктивним видовима људске природе, са страшним последицама нужног извитоперења људских идеала” (Јеремић 1978a: 31–32).

Због свега што је проза новог стила учинила на књижевној сцени, због потреса који је изазивао пукотине на лицу „лепе стварности и светле будућности”, етаблирана уметност социјалистичког реализма се нашла у невољи. „Неспоразума са срединама из којих су потекли имали су многи тадашњи писци. И ови неспоразуми нису били безазлени (суђења, отпуштања с посла, стављање на „црну листу”)” (Stišović Milovanović 2020: 175). Уметници „црног таласа”, писци и редитељи, не показују страх, јер су чврсто уверени у оправданост својих наума да уметношћу могу оплеменили свет. Уследиле су озбиљније репресије социјалистичког режима. Цензурисани су и забрањени филмови Живојина Павловића, Душана Макавејева, Желимира Жилника, Лазара Стојановића (који је осуђен на затворску казну због филма *Пластични Исус*). Представа рађена по Михаиловићевом роману *Кад су цветале тикве* забрањена је пре премијере.

Песницима се судило за стихове као за вербални деликт (Гојко Ђого). Писцима, који су рђаво писали о завичају, претило се изопштењем из круга одабраних – искључивањем из Савеза социјалистичке омладине (Милисав Савић). Живојину Павловићу је 1970. у *СКЗ* одбијена збирка приповедака *Циганско*

гробље из политичких разлога. *Просвета* је прихватила штампање збирке, али под условом да се цензурише – да се неке приче о Голом отоку уклоне. Већ 1973, Павловић је лишен доцентуре и удаљен са наставе на Факултету драмских уметности, као зачетник „црног таласа” у југословенској кинематографији. Миливоје Мајсторовић се сећа и овога: „Пролеће”⁶⁸. Значи, још није права”⁶⁸. Лазар Стојановић и ја уводимо рубрику на последњој страни *Студента*. Зове се *БИЋЕ БОЉЕ*. Провоцирамо народ по улици, па то после скидамо са траке и дотерујемо у приче. Текстове потписујемо као заједнички труд. Једном смо били приведени. Било је то на железничкој станици. Све су нам избрисали са траке” (*Књижевна критика* 1990: 39).

Умесно је промишљање Србе Игњатовића у разговору уприличеном у редакцији *Дела*. Још тада, 1972, он пита: „Има ли спомињана нова проза извесне коначније резултате, могу ли се о њој сада доносити уопштени закључци, глобални судови?”. Ово би било важно питање и за накнадну, савремену рецепцију и нове вредносне судове о прози новог стила, после пола столећа од кад се појавила. У ширем контексту стварносна проза је дала трајна и вредна дела, али тај корпус је невелик. Већина аутора је прошла кроз поетичке трансформације, које су варирале од модерног до постмодерног писма. Легат стварносне прозе, сем превратничке снаге и револуционарног заноса, далеко је битнији у оном што се касније збивало у српској литератури.

Српска књижевност је крајем XX и почетком XXI века у духу прозе новог стила, а у дискурсу књижевних тема условљених историјским и друштвеним детерминантама, поново посегнула за топосом маргине и подземља, а тематски се вратила девастираним вредностима, социјалној неправди, апсурду, злу које обесмишљава и пустоши егзистенцију. Кроз дела Зорана Ћирића (*Нишвил, После потере*), Владимира Арсенијевића (*У потпалубљу*), Владана Матијевића (*Врло мало светлости, Слобода говора*), Енеса Халиловића (*Ако дуго гледаш у понор, Људи без гробова*), Владимира Табашевића (*Па као, Заблуде Светог Себастијана*), Катарине Митровић (*Немају све куће дворишта*), Милене Марковић (*Деца*) на најбољи су се начин обновили теме, формална и лексичка иновативност стварносне прозе. Аутори новог доба су понекад свесни духовног легата „црнопрозних” писаца, али, много чешће, као аутори од пре пола века, бекетовски реагују на „збрку времена”, покушавајући да је аутентично артикулишу. У анализи тематских сродности, нараторских поступака, иновација у форми, па потом у лексици, која је уверљиво сведочанство времена, српски писци с почетка XXI века потврђују важни постулат изречен о стварносној прози: о књижевном делу се мора промишљати као „нарочитом и узбудљивом облику у којем се, у сталној игри ироније, пародије, алузије и парадокса, савремени живот са свим својим баналностима доводи у везу са крупним, историјским, и легендарним, и митским представама из самих корена цивилизације; у којем се, такође, нарочитим умножавањем ни-

воа уметничког представљања, од реалистичког до симболистичког, испитују вредности различитих облика схватања људске судбине” (Jeremić 1978a: 11).

Стварносна проза у том дискурсу опстаје као важан део поимања поетичких мена српске књижевности XX века, али и универзалног питања односа уметника и друштва.

Литература

- Зорић 1973:** Зорић, П. Године заокрета у савременој српској прози. – У: *Савременик*. Београд: БИГЗ, 1973.
- Јерemiћ 1978b:** Јерemiћ, Љ. *Трагички видови старијег српског романа*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 1978.
- Јерemiћ 1993:** Јерemiћ, Љ. *Глас из времена*. Београд: БИГЗ, 1993.
- Јерemiћ 2007:** Јерemiћ, Љ. *О српским писцима*. Београд: СКЗ, 2007.
- Јерemiћ 2009:** Јерemiћ, Љ. *Књижевност разлике*. Београд: Службени гласник, 2009.
- Јосић Вишњић 1995:** Јосић Вишњић, М. *У другом кругу*. Београд: Драганић, 1995.
- Киш 1972:** Киш, D. *Po-etika*. Beograd: Nolit, 1972.
- Књижевна критика 1990:** *Књижевна критика*, 3–4, (мај–август) 1990. Београд: Рад.
- Никодијевић 2021:** Никодијевић, Л. *Време раскола*. Београд: Арт Прес, 2021.
- Петров 1975:** Петров, А. *Рађање модерне књижевности*. Београд: Нолит, 1975.
- Рибникар 1987:** Рибникар, В. *Могућности приповедања (огледи о новијој српској прози)*. Београд: БИГЗ, 1987.
- Савић 2016:** Савић, М. *Шездесетосмаи*. Београд: Службени гласник, 2016.
- Сартр 1962:** Сартр, Ж. П. *О књижевности и писцима*. Београд: Култура, 1962.
- De Cuir 2019:** De Cuir, G. *Jugoslovenski crni talas*. Beograd: Filmski centar Srbije, 2019.
- Delo 1972:** *Delo, srpska proza danas*, jun 1972, godina XVIII, № 6, 1972, Beograd: Nolit.
- Hodel 2020:** Hodel, R. *Reči od mramora – Dragoslav Mihailović- život i delo*. Beograd: Laguna, 2020.
- Jeremić 1978a:** Jeremić, Lj. *Proza novog stila*. Beograd: Prosveta, 1978.
- Lasić 1970:** Lasić, S. *Sukob na književnoj ljevici*. Zagreb: Liber, 1970.
- Radosavljević 2019:** Radosavljević, V. *Sjaj crnog*. Beograd: Filmski centar, 2019.
- Republika 1979:** *Republika, časopis za kulturna i društvena pitanja* № 5–6, svibanj–lipanj 1979, Zagreb: GZH.
- Stišović Milovanović 2020:** Stišović Milovanović A. *Bandit i profesor – intervjui Milisava Savića*. Raška: Centar za kulturu „Gradac”, 2020.

*Сборник с доклади
от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

ТОМ ВТОРИ

ISBN 978-619-7433-86-9

9 786197 433869

unipress.bg